

Dženet Vinterson

PROCEP U VREMENU

Prevela
Dijana Radinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Jeanette Winterson

THE GAP OF TIME

The Winter's tale retold

Za Rut Rendel, 1930–2015.

Copyright © Jeanette Winterson 2015

Translation copyright © 2016 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Svi navodi iz Šekspirove Zimske bajke dati u prevodu
Borivoja Nedića i Velimira Živojinovića.*

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.
SW-COC-001767
© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Nakon pedesete, s čuđenjem i osećanjem
Samoubilačkog oprosta spoznamo
Da ono što smo nameravali i nismo uspeli
Nikad i nije moglo da se desi –
I da se mora uraditi bolje.

Šeridanu, Robert Lowell

SADRŽAJ

ORIGINAL 11

OBRADA 17

I

Mesec 21

Pauk u čaši 34

Zvezda svodilja 68

Je l' to nije ništa? 75

Boca, kopriva, zoljin ubod, trn 92

Život moj priviđanjima svojim uzeli ste na nišan
113

Kao pero kakvo svaki me povetarac okreće 115

Neznano neko mesto 126

Kopci i vrane, medvedi i vuci 132

Međučin 140

II

Trgovina 145

Dan proslave 165

Vesti vremena 214

Međučin 232**III**

Duh što luta 239

Sve to ne bih cenio ja bez njene ljubavi 248

Ovde u gradu vašem 273

Jesu l' čini to? 283

Muziko, nju probudi sada! 285

Izrazi zahvalnosti 305

ORIGINAL

Mesto: Radnja otpočinje na Siciliji – na jednom od brojnih Šekspirovih izmaštanih ostrva.

Vreme: Izmišljeno.

Radnja: Poliksen, kralj Češke, već devet meseci boravi kod Leonta, kralja Sicilije, svog druga iz detinjstva. Poliksen hoće da se vrati kući. Leont pokušava da ga ubedi da ostane, ali ne uspeva u tome.

Na nagovor Hermione, Leontove trudne žene, Poliksen pristaje da ostane još malo.

No Leont veruje da su Poliksen i Hermiona ljubavnici i da je dete koje će se uskoro roditi Poliksenovo.

Leont poziva slugu Kamila i naređuje mu da otruje Poliksena. Kamilo međutim upozorava Poliksena da Leont hoće da ga ubije. Poliksen beži i vodi Kamila sa sobom.

Leont se zbog toga razbesni i smesta javno optuži ženu za neverstvo. Baca je u tamnicu – gluv za proteste čitavog dvora, posebno plemkinje Pauline, koja jedina ima dovoljno hrabrosti da mu se suprotstavi.

Leont mrzi to što niko ne veruje u njegove sumanute podle optužbe na račun Hermione, te da ga ne bi

prozvali tiraninom, šalje izaslanika da se obrati proročistu u Delfima.

Hermiona u međuvremenu rađa ćerku. Leont se odriče deteta kao kopileta i osuđuje ga na smrt.

Paulina odnosi dete Leontu u nadi da će mu tako stišati bes. On međutim preti da će mu prosuti mozak. Ne uspevši da izađe na kraj s Paulinom, pristaje na to da se dete odnese na neko zabačeno mesto i prepusti sudbini. To mora da obavi Antigon, Paulinin muž.

Za vreme Antigonovog izbivanja, Leont izvodi Hermionu pred Kraljevski sud i ponižava je. Što je on gore vređa, to se ona dostojanstvenije drži, a njena prisebnost i uporno poricanje njegovih sumanutih optužbi izuzetni su.

Usred te sudske farse stiže proročanstvo iz Delfa. Proročica kaže da je Leont ljubomorni tiranin; da su Hermiona i Poliksen nevini; da je beba nedužna i da Leont neće imati naslednika dok se izgubljeno dete ne pronađe.

Leont zapeni od besa i ustvrđi da je proročanstvo lažno. U tom trenutku dotrčava glasnik da mu javi da je mladi Mamilije, njegov sin jedinac, mrtav.

Hermiona se sruši. Leont se pokaje. Prekasno je. Kraljica je mrtva.

Mesto: Češka. Nikad nije imala izlaz na more.

Radnja: Antigon ostavlja bebu Perditu na obali Češke s nešto novca i znamenjima njenog porekla, pa pokušava

da pobegne pre no što udari bura. Brod mu se prevrne. Antigon gine posle najčuvenije didaskalije na svetu: *Odlazi gonjen od medveda.*

Protuva Autolik vidi sve, ali ne preduzima ništa osim što odžepari ponekog pošto su Perditu pronašli siromašan pastir i njegov tupav sin Šaško. Oni se sažale na bebu i odgaje je kao svoju.

Vreme: Šesnaest godina kasnije.

Princ Florizel, sin Poliksenov, zaljubljuje se u Perditu. Veruje da je ona pastirova ćerka.

Prizor se odvija na veseloj zabavi – gozbi povodom striže ovaca, gde su naš Stari pastir i njegov sin Šaško bogati zahvaljujući smotuljku novca koji su pronašli s Perditom.

Florizel se pravi da je običan momak, a ne bogati princ. Naprečac zaprosi Perditu i moli dva starija stranca da mu budu svedoci.

Ispostavi se da su stranci njegov otac Poliksen i Kamilo, prerušeni.

Dok se Perdita i Florizel zaklinju jedno drugom na ljubav, nevaljali Autolik krade ljude, laže ih i zabavlja tokom gozbe.

On je Šekspirov najsimpatičniji nevaljalac – duhovit, neuhvatljiv i nesalomiv. A i neočekivani posrednik koji će dovesti do srećnog kraja...

Dok se Šaško zanima s prijateljicama, a Mopsa i Dorka i Stari pastir čestitaju svakom na njihovoj dobroj sreći, Poliksen zbacuje krinku i svima zapreti smrću.

Zabrani Florizelu da ikad više vidi Perditu i odjuri odatle. Kamilo shvata da mu je to prilika da ode kući. Predlaže Florizelu i Perditi da ih odvede na Siciliju. Oni pristanu i pobjegnu.

S njima polaze Stari pastir, Šaško i Autolik.

Mesto: Sicilija.

Vreme: Sadašnjost koja se brzo odvija.

Radnja: Florizel i Perdita stižu na dvor. Leontu se Perdita najpre dopadne, a onda otkrije da mu je to ćerka kad se pojave Stari pastir i Šaško i pokažu mu kutiju s dokazima o njenom poreklu.

Poliksen, koji je pratio begunce, miri se i sa Leontom i sa Florizelom. Kraj je na pomolu. Paulina poziva sve u svoj dom da vide Hermionin kip. Kip je kao živ i Leont priđe da ga poljubi, ali Paulina ga opominje da to ne radi, pa nudi da navede kip da siđe s postolja.

Kraj predstave, bez objašnjenja, upozorenja i psihološke interpretacije, baca sve junake u nov život. A šta će oni od njega stvoriti prepušteno je „protoku vremena“.

OBRADA

Mesec

Noćas sam video vrlo čudan prizor.

Vraćao sam se kući, noć je bila vrela i teška, kako biva ovde u ovo doba godine, pa ti je koža sjajna, a košulja nikad suva. Svirao sam klavir u baru u kom sviram i niko nije hteo da ode, pa sam ostao duže nego što to volim. Sin mi je rekao da će svratiti kolima po mene, ali nije došao.

Vraćao sam se kući, bilo je možda dva noću, hladna flaša piva grejala mi se u ruci. Ne sme se piti na ulici, znam, al' koga briga posle devet sati rada bez prestanka, služenja pića dok nema gužve u baru i sviranja klavira kad se napuni. Narod više pije kad ima žive muzike, to je tako.

Vraćao sam se kući kad se nebo rastvorilo i kiša se stuštila kao led – a to i jeste bio led – grad veličine loptice za

golf, a tvrd kao loptica od gumica. Ulica je upila svu vrelinu dana, nedelje, meseca, godišnjeg doba. Kad je grad počeo da pada po zemlji, kao da si ubacio kockice leda u fritezu. Bilo je kao da pršti iz ulice, a ne s neba. Trčao sam rešetan šrapnelima niske vatre, jurio od ulaza do ulaza, noge nisam video od šišta pare. Na crkvenom stepeništu sklonio sam se na minut-dva iznad uskomešane pene. Bio sam mokar do gole kože. Novac u džepu mi se slepio, a i kosa mi se slepila uz glavu. Otro sam kišne kapi iz očiju. Suze kiše. Ima godinu dana otkako mi je žena umrla. Nema svrhe da se sklanjam. Bolje da odem kući.

I tako sam udario prečicom. Ne volim tuda da idem zbog boksa za napuštene bebe.

Bolnica ga je postavila pre godinu dana. Gledao sam građevince iz dana u dan, dok sam dolazio ženi u posetu. Video sam kako izlivaju betonsku čauru, stavljaju u nju čeličnu kutiju, postavljaju zaptiven prozor, sprovode grejanje, svetlost i alarm. Jedan radnik nije želeo to da radi, smatrao je da to nije u redu, da je nemoralno valjda. To vam je pokazatelj u kakvom vremenu živimo. No tih pokazatelja je toliko da bi nam srce prepuklo kad bismo na svaki obraćali pažnju.

U boksu je bezbedno i toplo. Kad se beba nađe unutra i vratanca se zatvore, u bolnici se oglasi zvono i sestra ubrzo siđe, za taman toliko vremena koliko je majci potrebno da ode – čošak je odmah tu. Nema je.

Video sam to jednom. Potrčao sam za njom. Uzviknuo sam: „Gospođice!“ Okrenula se. Pogledala me.

Usledio je sekund – onaj što sadrži u sebi ceo svet – a onda se sekundara pomakla i ona je nestala.

Vratio sam se. Boks je bio prazan. Nekoliko dana posle toga žena mi je umrla. I zato više ne prolazim tuda.

Priča o boksovima za bebe seže u prošlost. Nema li svaka priča svoju pretpovest? Misliš da živiš u sadašnjosti, a prošlost ti je tik iza leđa kao senka.

Malo sam istraživao. Boksovi za bebe postojali su u Evropi još u srednjem veku, kad god to bilo. Tad se to zvalo točak za nahočad; okrugao prozor u zidu samostana ili manastira gde si mogao da staviš bebū i nadaš se da će se Bog za nju postarati.

Ili si je mogao ostaviti povijenu u šumi da je odgaje psi i vukovi. Ostaviš je bez imena, ali sa nečim odakle priča može da počne.

Jedna kola prebrzo proklizaju pored mene. Polije me voda iz žleba kao da nisam već dovoljno mokar. Stoka. Kola se zaustavljaju – to je moj sin, Klo. Ulazim. Sin mi daje peškir i ja brišem lice zahvalan i odjednom iznuren.

Vozimo se nekoliko blokova sa upaljenim radijom. Izveštaj o snažnom nevremenu. Supermesec. Ogromni talasi na moru, reka se izlila iz korita. Ne krećite na put. Ostanite kod kuće. Nije uragan Katrina, ali nije ni vreme za izlazak. Točkovi kola parkiranih sa obe strane ulice dopola su u vodi.

A onda ugledamo.

Ispred nas, BMW serije 6 zabijen u zid. Vrata su mu otvorena sa obe strane. Pozadi se u njega zario neki mali krš od auta. Dve bitange zakucavaju tipa za zemlju. Moj sin legne na sirenu, krene pravo na njih, kroz spušten prozor viče: „ŠTA KOJI KURAC ŠTA KOJI KURAC!“ Auto mu se zanese kad jedan od njih zapuca na nas da nam probuši prednju gumu. Sin smota volan, udari u ivičnjak. Bitange uskoče u BMW, zaparaju njime celom dužinom zida, a krntija odleti na drugu stranu ulice. Prebijeni tip je na zemlji. Nosi dobro odelo. Ima šezdesetak godina. Krvari. Kiša mu spira krv s lica. Kaže nešto. Kleknem do njega. Oči su mu otvorene. Mrtav je.

Sin me gleda – otac sam mu – šta ćemo? Onda začujemo kako se negde daleko, kao na drugoj planeti, uključuju sirene.

„Ne pipaj ga“, kažem sinu. „Okreni kola.“

„Trebalo bi da sačekamo policiju.“

Odmahujem glavom.

Otruckamo se s probušenom gumom iza ugla i polako krenemo ulicom što vodi pored bolnice. Iz garaže hitne pomoći izlaze bolnička kola.

„Moram da promenim točak.“

„Skreni na parking bolnice.“

„Trebalo bi da kažemo policiji šta smo videli.“

„Mrtav je.“

* * *

Sin parkira kola i izade po alat da promeni točak. Koji čas skroz skvašen nepomično sedim na skvašenom sedištu. Svetla iz bolnice prodiru kroz prozore. Mrzim ovu bolnicu. Ovako sam sedeo u kolima kad mi je žena umrla. Gledao sam kroz šoferšajbnu, a ništa nisam video. Ceo dan je prošao i pala je noć, a ništa se nije promenilo, zato što se sve promenilo.

Izlazim iz kola. Sin dizalicom odigne kola, pa zajedno skidamo točak. Već je dokotrljao rezervni iz gepeka. Gurnem prste u probušenu gumu mrtvog točka i vadim metak. Šta god da nam treba, ovo nam ne treba. Krećem da ga bacim u dubok odvod uz ivičnjak.

A onda vidim. Svetlo.

Boks za bebe je osvetljen.

Javlja mi se neki osećaj da je sve ovo povezano – BMW, krntija, mrtvac, beba.

Jer tamo je beba.

Idem ka boksu, a telo mi kao na usporenom snimku. Dete spava sisajući prst. Još niko nije došao. Zašto još niko nije došao?

Shvatam i ne shvatajući da mi je u ruci pajser. Pokrećem se ne pokrećući se i odvaljujem vratanica boksa. Lako je. Vadim bebu, a ona je blistava kao zvezda.

Ostani uz mene; noć već brzo pada;

Tama sve je gušća; ti jedina si nada;

Kad utehe nema i kad odu svi,

Pomoć bespomoćnima, Bože, to si ti.

Pastva je jutros brojna. Nas oko dve hiljade ispunilo je crkvu. Poplave nikog nisu omele da dođe. Pastor kaže: „Mnoga voda ne može ugasiti ljubavi, niti je reke potopiti.“

To je iz *Pesme nad pesmama*. Pevamo ono što znamo.

Crkva Božjeg spasenja nastala je kao šupa, narasla do kuće i postala mali grad. Mahom crnački. Ima i belaca. Belcima je teže da veruju u nešto da bi verovali. Kače se za pojedinosti kao što su sedam dana stvaranja sveta i uskrsnuće. Ja ne marim ni za šta od toga. Ako nema Boga, neće mi biti ništa gore kad umrem. Prosto ću biti mrtav. Ako ima Boga, pa, dobro, kapiram šta mi priča-te: pa gde je taj bog?

Ne znam gde je Bog, ali mislim da Bog zna gde sam ja. On ima prvu globalnu aplikaciju na svetu. Nađi Šepa.

To sam ja. Šep.*

Živim povučeno sa sinom Kloom. On ima dvadeset godina. Rođen je ovde. Majka mu je došla iz Kanade, njeni roditelji iz Indije. Ja sam, pretpostavljam, došao ovamo brodom za prevoz roblja – dobro, nisam ja, već moj DNK, u kome je još zapisana Afrika. Mesto gde smo sad, Nova Bohemija, nekada je bilo francuska kolonija. Plantaže šećerne trske, velike kolonijalne kuće, lepota i strahote u isti mah. Balustrade od kovanog gvožđa, koje turisti vole. Male zgrade iz osamnaestog veka okrečene u roze, žuto ili plavo. Drveni izlozi s velikim zaobljenim

* Šep, skraćeno od Šepard, što na engleskom znači pastir. (Prim. prev.)

oknima što štrče na ulicu. Uličice s mračnim ulazima koji vode do noćnih dama.

A tu je i reka. Široka kao što je budućnost nekad bila. Tu je i muzika – uvek negde neka žena peva ili neki starac svira bendžo. Možda samo zvečke kojima zveči devojka za kasom. Možda neka melodija koja ti budi želju za zaboravom. Šta je uopšte sećanje do bolna rasprava s prošlošću?

Pročitao sam da se na svakih sedam godina celo telo obnovi. Svaka ćelija. Čak se i kosti obnavljaju poput koralja. Zašto onda pamtimo ono što bi trebalo da je davno prošlo? Koja je svrha svakog ožiljka i poniženja? Koja je svrha sećati se lepih vremena kad ih više nema? Volim te. Nedostaješ mi. Mrtva si.

„Šepe! Šepe?“ To je pastor. Da, hvala, dobro sam. Da, kakva je noć noćas bila. Božja kazna za milion ljudskih nedela. Veruje li pastor u to? Ne, ne veruje. On veruje u globalno zagrevanje. Ne mora Bbog da nas kažnjava. Mi to možemo sami. Zato nam je potrebno praštanje. Ljudi ne znaju šta je praštanje. Praštanje je reč isto kao tigar – postoje snimci tigra, njegovo se postojanje može potvrditi, ali malo ko od nas ga je video izbliza ili u divljini ili ga stvarno spoznao.

Ne mogu da oprostim sebi ono što sam uradio...

Jedne noći, kasno, u gluvo doba, u mrtvo doba – ne zovu to tako bez razloga – ugušio sam svoju ženu u bolničkoj postelji. Bila je slaba. Ja sam snažan. Bila je na

kiseoniku. Sklonio sam joj masku s lica, šakama joj pokrio usta i nos i zamolio Isusa da dođe i uzme je. Došao je.

Monitor je pištao i znao sam da će neko ubrzo doći u sobu. Nije me bilo briga šta će biti sa mnom. Ali niko nije došao. Morao sam da odem po nekog – bolnica je imala premalo sestara, a previše pacijenata. Nisu mogli sa sigurnošću znati ko je kriv – mada sam prilično siguran da su mislili da sam to ja. Pokrili smo moju ženu čaršavom, a kad se doktor naposletku pojavio, napisao je „Respiratorna slabost“.

Ne kajem se zbog toga, ali ne mogu to sebi da oprostim. Postupio sam ispravno, ali je to bilo pogrešno.

„Postupio si pogrešno, ali s valjanim razlogom“, kazao je pastor. Tu se, međutim, ne slažemo. Možda to zvuči kao jedno te isto, ali postoji velika razlika. On smatra da je pogrešno oduzeti život, ali da sam ja to uradio kako bih ženi prekratio muke. Ja verujem da je bilo ispravno oduzeti joj život. Bili smo u braku. Bili smo jedno biće. Ali uradio sam to iz pogrešnog razloga i ubrzo sam to shvatio. Nisam ja to uradio da okončam njenu patnju, već da okončam svoju.

„Ne razmišljaj više o tome, Šepe“, kaže pastor.

Iz crkve sam otišao kući. Sin je gledao televiziju. Beba je bila budna, sasvim mirna, oči je širom uprla u plafon, u rešetkastu senku od žaluzina kroz koje je prodirala svetlost. Uzimam je, ponovo izlazim iz kuće i polazim ka

bolnici. Beba je topla i laka za nošenje. Lakša od mog sina kad se rodio. Žena i ja tek smo se bili doselili u Novu Bohemiju. Verovali smo u sve – u svet, u budućnost, u Boga, u mir i ljubav, a više od svega jedno u drugo.

Dok sam išao ulicom noseći bebu, upao sam u procep u vremenu, gde ono vreme i ovo postaju isto. Telo mi se ispravilo, korak produžio. Bio sam mladić oženjen prekrasnom devojkom i odjednom smo postali roditelji. „Drži mu glavicu“, kazala je kad sam ga uzeo, moja ruka obavija njegov život.

Narednih nedelju dana pošto se rodio nismo izlazili iz kreveta. Spavali smo i jeli dok je naša beba na leđima ležala između nas. Celu nedelju samo smo ga gledali. Mi smo ga napravili. Bez umeća i obuke, bez fakultetske diplome i stipendije, stvorili smo ljudsko biće. Kakav je ovo lud nesmotren svet u kom možemo da stvaramo ljudska bića?

Ne idi.

Šta ste rekli, gospodine?

Izvinite, nešto sam se zamislio.

Lepa beba.

Hvala.

Žena produži dalje. Shvatam da stojim nasred ulice pune ljudi, držim usnulu bebu i pričam sam sa sobom. Ali ne pričam ja sa sobom. Pričam s tobom. I dalje. Uvek. *Ne idi.*

Je l' vam sad jasno ono o sećanju? Moje žene više nema. Takva osoba ne postoji. Pasoš joj je poništen. Račun u banci zatvoren. Neko drugi nosi njenu odeću. Ali meni je ona neprestano u glavi. Da nikad nije živela, a da mi se neprekidno mota po glavi, zatvorili bi me u ludnicu. Ovako nisam lud, već u žalosti.

Otkrivam da patnja znači živeti s nekim ko nije tu.

Gde si?

Motocikl brekće. Automobili prolaze spuštenih prozora i uključenog radija. Klinci voze skejtbord. Pas laje. Iz kamiona istovaraju robu. Dve žene se svađaju na trotoaru. Svi pričaju mobilnim. Neki tip na kutiji viče: SVE MORA DA ODE.

Nemam ništa protiv. Nosi sve. Kola, ljude, robu za prodaju. Nek mi ostane samo tlo pod nogama i nebo nad glavom. Stišaj zvuk. Izbriši sliku. Između nas sad ničeg više nema. Hoću li te videti kako mi na kraju dana ideš u susret? Kako si nekad išla, kako smo oboje išli, mrtvi umorni, vraćajući se s posla kući? Podignemo pogled i vidimo se, najpre izdaleka, a onda izbliza? Tvoju energiju ponovo u ljudskom obliku. Atomski oblik tvoje ljubavi.

„Nije to ništa“, rekla je kad je znala da će umreti.

Ništa? Onda ni nebo nije ništa, ni zemlja nije ništa, ni tvoje telo nije ništa, ni naše vođenje ljubavi nije ništa...

Zavrtela je glavom. „Smrt mi je najmanje važna u životu. Kakve veze ima? Neću biti tu.“

„Ali ja hoću“, kazao sam.

„U tome je okrutnost“, rekla je. „Da mogu da preživim svoju smrt umesto tebe, ja bih.“

„RASPRODAJA PRED ZATVARANJE. SVE MORA DA ODE!“

Već je otišlo.

Stižem do ulice u kojoj se nalazi bolnica. Eno boksa za bebe. Utom se beba koju nosim budi i osećam kako se meškolji. Gledamo se, njene nemirne plave oči pronalaze moje crne. Podiže ručicu malu kao cvetak i dira mi grube čekinje na licu.

Kola nailaze i prolaze dok se ja premišljam da li da pređem ulicu. Anonimni svet večito u pokretu. Beba i ja smo nepomični, a ona kao da zna da odluka mora da se donese.

Mora li? Bitne stvari dešavaju se slučajno. Ostalo se planira.

Kružim oko bloka misleći da ću da razmislim o tome, ali noge me nose kući, a ponekad moraš da prihvatiš da srce zna šta treba da uradi.

Kad se vratim, moj sin gleda vesti na TV-u. Izveštaji o sinočnoj oluji i priče pojedinaca. Uobičajeni vladini zvaničnici govore uobičajene stvari. Zatim još jedan poziv svedocima da se jave. Onaj mrtav čovek. Zvao se Entoni Gonzales. Meksikanac. Uz leš pronađen pasoš. Pljačka. Ubistvo. Ništa neobično za ovaj grad, osim nevremena.

Ipak, ima nečeg neobičnog. Ostavio je bebū.